

WOORD VOORAF

We ronden het tweede jaar van onze elektronische nieuwsbrief af. Meer dan 65 % van de leden krijgen dit informatiemedium in handen. Onze webstek heeft meer dan 200 unieke bezoekers per maand. Het ledenaantal stijgt weer, de 113de editie van de Annalen rolt straks van de persen (waarbij ik steeds weer aangenaam verrast ben wanneer ik het werkingsverslag van de Kring lees). We krijgen ondersteuning van een vrijwilliger om onze fichebak van de bibliotheek in te geven in een Excel-bestand, zodat we ook deze gegevens op de website kunnen plaatsen, enz. Het bestuur schakelt met plezier en volharding een versnelling hoger om het feestjaar voor te bereiden. De samenwerking met het STEM (Stedelijke Musea Sint-Niklaas) verloopt zeer positief. De Kring staat duidelijk op de kaart. En nu wordt het tijd dat we die kaart verder inkleuren. We nodigen u, onze leden die de bron en oorzaak bent van ons bestaan, graag uit op de vele festiviteiten die we in 2011 organiseren. En breng gerust iemand mee: de activiteiten van de kring staan open voor de vele geïnteresseerden. Maar nu gaat alle aandacht naar de voorstelling het jaarboek: de Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas!

Chris De Beer,
voorzitter

Aan de leden die nog een papieren versie van deze nieuwsbrief ontvangen, wordt gevraagd om hun e-mailadres door te geven via info@kokw.be, zodat ook zij in de toekomst de nieuwsbrief elektronisch kunnen ontvangen.

KRINGNIEUWS

1. Inhoudsoverzicht Annalen van de K.O.K.W., jaargang 2010, deel 113

Werkingsverslag 2009 met lijst steunende leden 2010 (blz. 2-20)

Rudy VAN ELSLANDE

15de- en 16de-eeuwse Vlaamse schilderijen in Waas privébezit (blz. 21-112)

Hilaire LIEBAUT

Petrus Jacobus Franciscus Vrancken (1757-1833), een Lokerse hoedenfabrikant en kunstverzamelaar en de Lokerse hoedenmakerij van het einde van de 18de eeuw tot ca. 1870 (blz. 113-252)

Ilke WERBROUCK

Het Durmelandschap doorheen de 20ste eeuw: een evolutie aan de hand van kaarten, beeldmateriaal, interviews en literatuur (blz. 253-296)

Martin BRAEM

"De groeten aan u zusters" – De lange Groote Oorlog van soldaat Alfred Braem uit De Klinge (blz. 297-348)

Yvan DE MAESSCHALCK

Kanttekeningen van Pol Hoste bij mijn essay over zijn oeuvre (blz. 349-358)

Richard WILLEMS

"Vandaag is 't Sinte Maarten en morgen Sinte-Kruk..." – Sint-Maartensviering opgenomen in de inventaris van het Immaterieel Cultureel Erfgoed Vlaanderen (blz. 359-368)

Lieven DEHANDSCHUTTER

Sinterklaasgebruiken in Sint-Niklaas en in Vlaanderen (blz. 369-386)

In het mooi geïllustreerde artikel *15de- en 16de-eeuwse Vlaamse schilderijen in Waas privébezit* (met o.a. de hierboven afgebeelde Madonna met kind van Jan van Scorel uit een privéverzameling in Sinaai) gaat kunstkenner Rudy van Elslande op zoek naar de actuele stand van zaken m.b.t. dit in het Waasland bewaarde patrimonium. Hij spoort werken op bij verzamelaars en analyseert ze zowel naar inhoud als naar stijl. Het artikel hoopt een aanzet te geven tot de opmaak van een degelijke inventaris met wetenschappelijke toelichting.

Historicus Hilaire Liebaut beschrijft de opkomst en ondergang van de Lokerse hoedennijverheid van het einde van de 18de eeuw tot ca. 1870. De geschiedenis van de familie Vrancken, met in de hoofdrol Petrus Jacobus Vrancken, staat daarbij centraal. Liebaut verrichtte diepgravend onderzoek naar deze bedrijfstak die voor Oost-Vlaanderen en zeker voor Lokeren in de 19de eeuw van groot belang was. Het succes dat ondernemer Vrancken had, bleek bovendien uit zijn rijke kunstcollectie en quasi adellijke levensstijl. Ook als mecenas speelde hij een belangrijke rol in de lokale geschiedenis.

De Durme was ooit een belangrijke economische ader in het Waasland. Geografe Ilke Werbrouck beschrijft de landschappelijke veranderingen die deze rivier in de loop van de voorbije eeuwen onderging. Ze maakt daarbij gebruik van kaarten en oude en actuele foto's. Door de toenemende verzanding en de verdwijning van de scheepvaart heeft de Durme weliswaar zijn handelsbetekenis verloren, maar doordat de Durmevallei een gebied blijft met weinig bebouwing liggen hier nog altijd genoeg kansen voor kleinschalige landbouw en natuurbeheer.

De Durme in Waasmunster vóór de rechtekking, 1930 (foto Heemkring Waasmunster)

Martin Braem gaat in *De groeten aan u zusters – de lange Grote Oorlog van soldaat Alfred Braem uit De Klinge* op zoek naar zijn oudoom Alfred Braem uit De Klinge, krijgsgevangen genomen in de begin dagen van WO I en overleden in Duitsland. Martin Braem beschrijft op een heldere manier de eerste oorlogswonden en probeert de lotgevallen van zijn onfortuinlijke voorouder te reconstrueren: van een krijgsgevangenenkamp in Soltau nabij Hannover, tot aan zijn overlijden in oktober 1918 in het hospitaal van Vechta, ten gevolge van de Spaanse griep.

In een zeer kort bestek noteert Yvan De Maesschalck enkele aanvullingen bij zijn vorig jaar in de Annalen gepubliceerd artikel over de Wase schrijver Pol Hoste, en dit op aangeven van Hoste zelf.

De Annalen ronden af met twee artikels die een schriftelijke weerslag zijn van lezingen, gehouden tijdens het door de Erfgoedcel Waasland georganiseerd colloquium van 21 november 2009 over de kinderheiligen Sinterklaas en Sint-Maarten. Lieven Dehandschutter gaat uitgebreid in op de historie van de sinterklaastraditie in Sint-Niklaas, en Richard Willems doet hetzelfde met het feest voor Sint-Maarten in Beveren.

Alle leden en sympathisanten van de K.O.K.W. worden uitgenodigd op de officiële voorstelling op zondag 7 november om 10.00 u. in de Piet Elshoutzaal van de Stedelijke Musea van Sint-Niklaas, Zwijgershoek Sint-Niklaas.

2. 150 jaar K.O.K.W. in 2011: belangrijke feestdata

Nog enkele maanden en ons feestjaar gaat van start. Wij hopen dat jullie de volgende data zeker willen noteren in jullie agenda, want we rekenen op een mooie opkomst.

- **Zondag 20 februari 2011:** We organiseren een startmoment, waarbij het Huis Janssens een hoofdrol speelt.
- **Dinsdag 22 februari 2011:** Eerste Mercatorlezing: Gert Gielis over Inquisitie in onze streken
- **Donderdag 17 maart 2011:** Voorstelling buitengewone uitgave over Prosper Thuysbaert te Lokeren
- **Zondag 22 mei 2011:** Academische zitting op het stadhuis van Sint-Niklaas
- **Donderdag 1 september 2011:** Opening tentoonstelling Wase cartografie
- **Zondag 23 oktober 2011:** Kerkhofwandeling met hulde aan dokter Jan van Raemdonck
- **Zaterdag 19 november 2011:** Symposium Wase identiteit & voorstelling Annalen 2011

Meer info volgt in de volgende nieuwsbrieven.

3. Aanwinsten kaartencollectie:

Kaartboek "Particuliere kaarten der parochie van St Nicolaes" van J.J. Du Caju, geometre, actum St Nicolaes den 27 juli 1805.

Na het overlijden van dhr. Albert De Laere (Akkerstraat, Temse) kwam dit kaartenboek terecht bij Toni Meersman (Georges Van Dammeplein, Temse), die de atlas in de bibliotheek van Dirk Teugels wou onderbrengen. Op zijn voorstel werd het kaartenboek geschonken aan de K.O.K.W.

Deze nieuwe aanwinst zal een bijzondere plaats krijgen in de tentoonstelling "Het land van Waas in kaarten" ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Kring en dit omwille van de staat, de gebruikte kleuren en het belang van dit kaartboek.

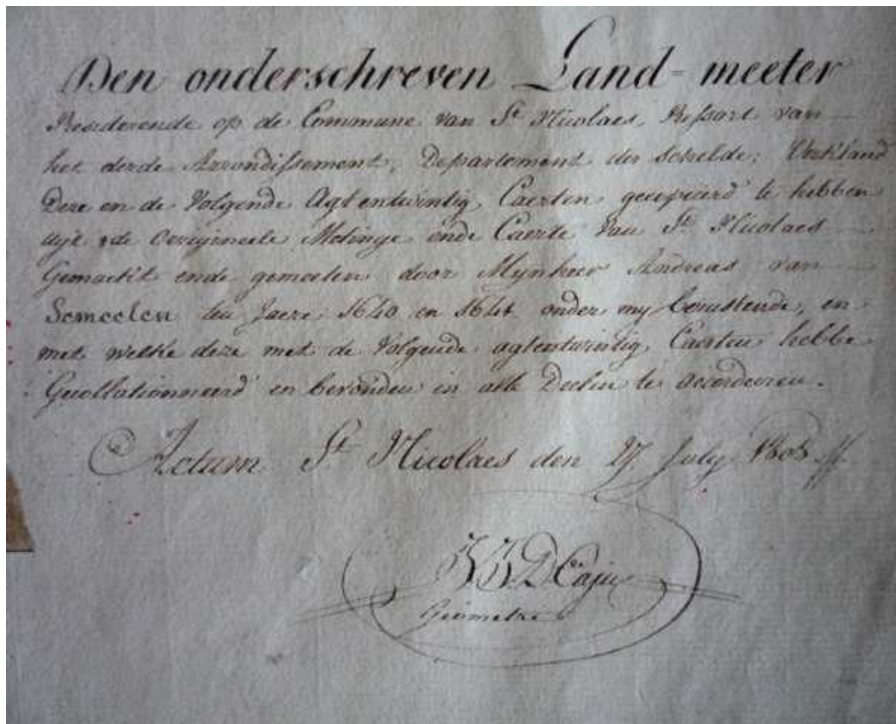
In dit kaartboek krijgen we een "aenwyzinge" van de wijken van St. Niklaas, waarvan de kaarten in het boek "begrepen" zijn.

AENWYZINGE der Wijk Caerten in dezen boek begrepen.	
Nummer	NAAMEN der Wijken
1	Land van Waes
2	Land van Waes
3	Land van Waes
4	Land van Waes
5	Land van Waes
6	Land van Waes
7	Land van Waes
8	Land van Waes
9	Land van Waes
10	Land van Waes
11	Land van Waes
12	Land van Waes
13	Land van Waes
14	Land van Waes
15	Land van Waes
16	Land van Waes
17	Land van Waes
18	Land van Waes
19	Land van Waes
20	Land van Waes
21	Land van Waes
22	Land van Waes
23	Land van Waes
24	Land van Waes
25	Land van Waes
26	Land van Waes
27	Land van Waes
28	Land van Waes
29	Land van Waes
30	Land van Waes
31	Land van Waes
32	Land van Waes
33	Land van Waes
34	Land van Waes
35	Land van Waes
36	Land van Waes
37	Land van Waes
38	Land van Waes
39	Land van Waes
40	Land van Waes
41	Land van Waes
42	Land van Waes
43	Land van Waes
44	Land van Waes
45	Land van Waes
46	Land van Waes
47	Land van Waes
48	Land van Waes
49	Land van Waes
50	Land van Waes

De overzichtskaart kreeg als titel: "Particulier Caerte der prochie van St Nicolaes. Lande van Waes, getrokken uit..... dezelve prochie ende den voornoemde Lande, door den onderschreven Landmeeter residentende op de Parochie van Melsele dessen 2° december 1806".

En dan volgt deze raadselachtige verklaring:
 "Den onderschreven Land-meeter residentende op de commune van St Nicolaes, ressort van het derde Arrondissement, Departement der Schelde, verklaerd deze en de volgende agentwintig Caerten gecopieerd te hebben uyt de origineele Metinge ende Caerte van St Nicolaes gemaakt ende gemeeten door Mijnheer Andreas van Semeelen ten jaere 1640 en 1641 onder mij berustende, en met welke deze met de volgende agentwintig Caerten hebbe gecollationneerd en bevonden in elke Deelen te accorderen...".

Deze kaarten geven dus een toestand aan zoals hij was ten jaren 1640-1641.

Waar zijn dan de kaarten van Andreas van Semeelen dan wel gebleven? De van Semeelens waren een familie uit Klein-Brabant en traceerbaar tot 1650. Hoe oud was Andreas toen hij de kaarten opmat? Van ene Jeremias Semeelen weten we dat hij, gezworen landmeter in Brabant en Vlaanderen, een kaart maakte van de "Castelnye van Bornem" in 1637. Blijft de vraag wie Andreas van Semeelen was? En welke kaarten zijn er nog van zijn hand? Is er een verband met Jeremias?

En de Ducaju's in dit alles? J.J. was niet de enige Ducaju die kaarten maakte... Bij elke aanwinst een nieuw raadsel!

Eddy Maes – Bestuurslid K.O.K.W.

4. Sluiting tijdens eindejaarsperiode

De bibliotheek en het documentatiecentrum van de K.O.K.W. zullen gesloten zijn op zaterdag 25 december 2010 en op zaterdag 1 januari 2011. Wij staan terug tot uw dienst vanaf zaterdag 8 januari 2011

VARIA

1. Publicatie Hugo Delooze, Maandagavond 12 maart 1906, Dodende overstromingen langs de Schelde

Maandag 12 maart 1906 had één van de grootste overstromingen plaats in het Scheldebekken. In Oost-Vlaanderen werden de gemeenten Moerzeke, Hamme en Grembergen het zwaarst getroffen. Het Scheldewater vloeide twee maanden lang op het land. Negenhonderd van de 1000 in onze provincie overstroomde woningen stonden in die gemeenten. Duizenden bewoners werden uit het overstromingsgebied geëvacueerd. Ook Kallo, Melsele en Zeeland werden hard getroffen.

Het boek *Maandagavond 12 maart 1906, dodende overstromingen langs de Schelde* beschrijft en illustreert de overstromingen in voornoemde gemeenten maar ook op andere plaatsen in Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Zeeland. Aan bod komen het leven in "een grote zee", tyfus, ramptoerisme, het evacueren van overstroomde bewoners, inbraken in woningen, de hulpverlening door staat, de provincie en allerlei hulpcomités, de dijkbreuken en de werken aan de dijken. Onder impuls van de latere Hamse burgemeester Edmond De Geyter en de polder van Kastel drong het provinciebestuur aan op de nationalisering van de Scheldedijken. Ook andere overstromingen worden, zij het korter, behandeld.

Het boek van ruim 300 bladzijden bevat meer dan 200 (kleur)illustraties. Voorinschrijving: 32 euro tot 20 oktober. Na verschijning kost het boek 37 euro. Verzendingskosten 5 euro. Er worden afhaaldagen voorzien.

Inschrijven kan door storting van het vereiste bedrag op rekening 001-0991732-80 of 750-6387477-88 van Hugo De Looze, 001-2559736-79 van Jeugdhuis 't Klokhuis en 979-2390850-96 van Jongerencentrum Den Tram, allen 9220 Hamme.

2. Bezoek aan archeologische site Kluizenmolen te Sint-Gillis-Waas

De Archeologische Dienst Waasland (ADW) voert sinds april 2010 een intensief onderzoek uit naar aanleiding van de uitbreiding van de ambachtelijke zone Kluizenmolen in Sint-Gillis-Waas. De voorlopige resultaten zijn opmerkelijk. Zo werden er sporen ontdekt van drie hoevegebouwen uit de Midden-Bronstijd (ca. 1800-1100 v. Chr.). Een unieke vondst want het is voor het Waasland de allereerste keer dat gebouwen uit die tijd werden aangetroffen. Verder werden er resten gevonden van een zevental Gallo-Romeinse hoevegebouwen met bijgebouwen, crematiegraven en enkele goed bewaarde waterputten. Het publiek kon op 20 juli kennis maken met dit archeologisch erfgoed. De vele geïnteresseerden kregen tijdens een rondleiding op de site deskundige uitleg van de verantwoordelijke archeoloog Bart Lauwers en zijn collega Jeroen Van Vaerenbergh.

Wegens het grote succes wordt een tweede kijkdag georganiseerd om de vondsten te bewonderen op vrijdag 29 oktober 2010 tussen 14 en 17 uur (de site is bereikbaar via de Reepstraat).

3. Lezing HHK Het Land van Beveren 'De elektrische draadversperring ('dodendraad') aan de Belgisch-Nederlandse grens tijdens de Eerste Wereldoorlog' door dr. Alex Vanneste (Universiteit Antwerpen)

Van bij de aanvang van de Eerste Wereldoorlog heerste er aan de Belgisch-Nederlandse grens een ongewone drukte. Nederland nam niet deel aan de oorlog, zodat de Duitsers zich verplicht zagen om de grens te bezetten. Maar eigenlijk hadden ze daar onvoldoende troepen voor. Spionnen, vluchtelingen, oorlogsvrijwilligers en smokkelaars raakten al bij al vrij gemakkelijk in Nederland - te gemakkelijk naar de zin van de bezetter! Daarom besliste de Duitse staf begin 1915 om van Knokke tot aan het Drielandenpunt de grens met Nederland af te sluiten met een onder elektrische stroom staande versperring, die ook nog streng bewaakt werd door niets ontziende schildwachten die meestal niet aarzelden om te schieten op al wie het waagde te dicht bij die versperring te komen.

De lezing gaat in op de redenen van de bouw van de elektrische versperring, het optrekken en de technische kenmerken ervan, de nare gevolgen voor de grensbevolking, de wijze waarop velen alsnog deze levensgevaarlijke hindernis omzeilden, maar ook op de talrijke slachtoffers die vielen onder het Duitse vuur en de roekelozen die de moordende kracht van de toen nog nauwelijks gekende elektriciteit onderschatten. Dat alles wordt ondersteund door origineel film- en fotomateriaal.

De leden van de K.O.K.W. zijn van harte welkom op deze lezing.

Wanneer: Donderdag 14 oktober 2010, om 20u00.

Waar: Ontmoetingscentrum Ermenrike, Tuinwijkstraat 66, 9130 Kieldrecht

Inkomprijs: 3 euro, met 1 gratis consumptie.

Organisatie: Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw en Davidsfonds Polder.

Meer info: Dirk Van Duyse (03 775 35 12 – dvdnadine@hotmail.com).

4. Activiteiten SteM

♦ Magisch realisme – Symboliek van prehistorie tot Middeleeuwen - Halloweenespecial

Zondag 31 oktober 2010 om 14.30 u., SteM, Zwijgershoek 14, Sint-Niklaas.
Toegang: 4€, 3€ met korting; gratis met museumkaart.
Reservatie verplicht tel. 03/760 37 50 of stedelijke.musea@sint-niklaas.be

Kralen uit amber voor de vruchtbaarheid. Romeinse fibulae (mantelspelden) met slangenmotief om het kwade te weren. Belletjes die boze geesten verjagen. Amuletten om te beschermen tegen duistere krachten. Talismannen voor geluk en voorspoed. Sleutels die tekenen zijn van macht en rijkdom. Motieven op aardewerk zoals 'de hoer van Babylon' of een aap op een schotel. Ontdek de razend interessante symboliek achter de vele figuren op tal van sier- en gebruiksvoorwerpen. Altijd is er een verwijzing naar oude volkswijsheden, legendes, bijgeloof en magie.

♦ Wase dialecten - 'Pielewuiters', 'oekedoelekes' en 'pieleke kaat' - Namiddaglezing door Veronique De Tier

Dinsdag 16 november 2010 om 14 u., SteM, Zwijgershoek 14, Sint-Niklaas
Deelname 4€, 3€ met korting; gratis met museumkaart.

"Alle dialecten zullen verdwijnen!", is tegenwoordig een vaak gehoorde opmerking. Maar klopt dat ook? In deze lezing wordt ingegaan op de geschiedenis van de dialecten in Vlaanderen. Daarna wordt dieper ingegaan op de toestand in Oost-Vlaanderen, en in het bijzonder op die van het Waasland. Waarom nemen de Wase dialecten een aparte positie in binnen de Oost-Vlaamse dialecten? Niet alleen klankverschillen, maar ook de woordenschat komt aan bod. Aan de hand van enkele woordkaarten worden typische Wase woorden zoals pielewuiters en oekedoelekes toegelicht.

Veronique De Tier is redacteur van het boek 'Vlaamse dialecten' en wetenschappelijk medewerkster van de UGent.

♦ Wat schaft de pot? – De keuken van de arbeider – Aperitieflezing door Bart De Wilde

Zondag 21 november 2010 om 11.15 u., SteM, Zwijgershoek 14, Sint-Niklaas
Deelname 4€, 3€ met korting; gratis met museumkaart

In 1913 werden bij de algemene staking voor het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht overal stakerskeukens ingericht. De "stakerskeuken" is het uitgangspunt om de alledaagse keuken van de arbeiders en meer bepaald de textielarbeiders uit Sint-Niklaas in deze periode van nabij te bekijken. Het bereiden van de dagelijkse maaltijd was in die tijd een heuse strijd. Een strijd tegen tekort, voedselbederf en voedsel fraude, ruimtegebrek en slechte hygiëne. Zo komen we tot een verhaal over de echte keuken van "ons grootmoeder". Een verhaal over mosselen, "levaart", "taatjespap", azijn, gesmolten varkensvet met "kaantjes" en over refters, eettrommels, pompstenen en stoven. Iedereen aan tafel en eten wat de pot schaft!!!

♦ **Belgische emigranten van de 16de eeuw tot vandaag - Aperitieflezing door Anne Morelli**

Zondag 12 december 2010 om 11.15 u. Salons voor Schone Kunsten, Stationsstraat 85, Sint-Niklaas. Deelname: 1,5€, 1€; gratis met museumkaart.

Zijn wij, Belgen, emigranten geweest? Bepaalde bladzijden uit onze geschiedenis lijken vergeten. Wie weet nog dat in de 16de eeuw de helft van de Antwerpse bevolking vluchtte voor het geweld van de godsdienstoorlogen? Wie weet nog dat 1,3 miljoen Belgen ons land in 1914 ontvluchtten op zoek naar bescherming tegen de oorlog en de bezetting? Weet men dat in 1900 een groot deel van de dienstmeiden in Parijs Belgen waren? Onze voorouders zijn emigranten geweest ... Zoals vele anderen dat vandaag zijn.

Anne Morelli is doctor in de Hedendaagse Geschiedenis en hoogleraar aan de Franstalige Brusselse universiteit, waar zij Historische Kritiek doceert.

Verantwoordelijke uitgever Nieuwsbrief KOKW: Chris De Beer, voorzitter, postbus 144, 9100 Sint-Niklaas; e-mail: info@kokw.be; www.kokw.be